

หลักเกณฑ์ในการคัดค้านผู้พิพากษาหรือตุลาการ ในการพิจารณาพิพากษาคดี

๑. ความนำ

หลักความเป็นกลาง ถือเป็นหลักการหนึ่งในความยุติธรรมตามธรรมชาติ^๑ (Jus naturale) ซึ่งเกิดขึ้นจากแนวความคิดพื้นฐานที่ว่า หากบุคคลมีอำนาจสั่งการในเรื่องที่ตนมีส่วนได้เสียอยู่ บุคคลนั้นก็จะสูญเสียความเป็นกลางและไม่อาจวินิจฉัยสั่งการโดยปราศจากอคติในเรื่องนั้น ๆ ได้ ดังนั้น หลักการดังกล่าวนี้จึงนำมาใช้ในองค์กรของรัฐที่มีอำนาจวินิจฉัยในเรื่องต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นหลักความเป็นกลางของผู้พิพากษาหรือตุลาการ ซึ่งนำมาสู่การคัดค้านผู้พิพากษาที่มีประโยชน์ได้เสียในคดีมิให้เป็นผู้วินิจฉัยในคดีนั้น หรือหลักความเป็นกลางขององค์กรฝ่ายปกครองที่ห้ามมิให้เจ้าหน้าที่ของรัฐหรือกรรมการในคณะกรรมการใด ๆ ที่มีอำนาจพิจารณาทางปกครอง พิจารณาและวินิจฉัยสั่งการหรือร่วมประชุมและลงมติในเรื่องใด ๆ ที่ตนมีส่วนได้เสียอยู่^๒ เป็นต้น

หากจะกล่าวถึงแต่เฉพาะเรื่องหลักความเป็นกลางของผู้พิพากษาหรือตุลาการ โดยเฉพาะในเรื่องของการคัดค้านผู้พิพากษาหรือตุลาการในการพิจารณาพิพากษาคดีนั้น สำหรับประเทศไทย นอกจากจะได้มีการบัญญัติรับรองหลักการดังกล่าวไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ มาตรา ๔๐ (๒)^๓ แล้ว ก็ยังได้มีการบัญญัติหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการเรื่องดังกล่าวไว้ในกฎหมายอีกหลายฉบับด้วยกัน จึงเป็นที่น่าสนใจว่า บทบัญญัติของกฎหมายที่เกี่ยวกับการคัดค้านผู้พิพากษาหรือตุลาการในการพิจารณาพิพากษาคดีตามกฎหมายฉบับต่าง ๆ ในประเทศไทยนั้น ได้มีการวางหลักเกณฑ์ในเรื่องดังกล่าวไว้เหมือนกันหรือมีความแตกต่างกันอย่างไรบ้าง

^๑ เกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์, “องค์กรและวิธีการคุ้มครองประชาชนและควบคุมฝ่ายปกครองภายในฝ่ายปกครองในประเทศไทย”, (วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๑), หน้า ๑๗๑.

^๒ บุญผา อัครพิมาน, “หลักกฎหมายทั่วไป”, วารสารวิชาการศาลปกครอง, ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๑, (มกราคม - เมษายน ๒๕๔๘), หน้า ๑๔ - ๑๕.

^๓ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ มาตรา ๔๐ (๒) บัญญัติว่า
“มาตรา ๔๐ บุคคลย่อมมีสิทธิในกระบวนการยุติธรรมดังต่อไปนี้

๑.ล๑

๑.ล๑

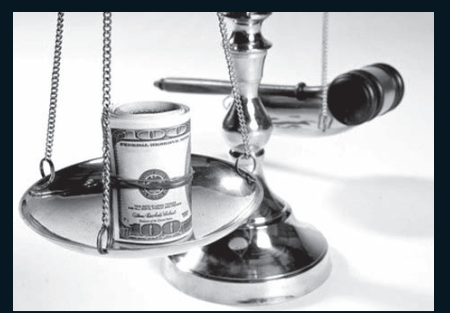
(๒) สิทธิพื้นฐานในกระบวนการพิจารณา ซึ่งอย่างน้อยต้องมีหลักประกันขั้นพื้นฐานเรื่องการได้รับการพิจารณาโดยเปิดเผย การได้รับทราบข้อเท็จจริงและตรวจเอกสารอย่างเพียงพอ การเสนอข้อเท็จจริง ข้อโต้แย้ง และพยานหลักฐานของตน การคัดค้านผู้พิพากษาหรือตุลาการ...”

ดังนั้น เพื่อเป็นข้อมูลและความรู้สำหรับท่านผู้อ่านเพื่อใช้ประกอบในการใช้สิทธิคัดค้านผู้พิพากษาหรือตุลาการในการพิจารณาพิพากษาคดี คอลัมน์มุมมองสะท้อนความคิดนิติบัญญัติฉบับนี้จึงขอเสนอบทความ เรื่อง “หลักเกณฑ์ในการคัดค้านผู้พิพากษาหรือตุลาการในการพิจารณาพิพากษาคดี” ซึ่งจะกล่าวถึงหลักเกณฑ์ในการคัดค้านผู้พิพากษา ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งและกฎหมายอื่น ๆ ดังนี้

๒. หลักเกณฑ์ในการคัดค้านผู้พิพากษาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

เมื่อมีคดีเข้ามาสู่ศาลแล้ว การที่คู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งจะคัดค้านผู้พิพากษานั้น มิใช่ว่าจะอ้างเหตุอย่างใดอย่างหนึ่งตามที่ตนพอใจขึ้นเป็นเหตุคัดค้านได้ แต่จะต้องเป็นเหตุที่บัญญัติอยู่ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๑๑ และมาตรา ๑๒ ซึ่งได้บัญญัติหลักเกณฑ์ในการคัดค้านผู้พิพากษาไว้ ดังนี้

๒.๑ เหตุคัดค้านผู้พิพากษา

(๑) การมีผลประโยชน์ได้เสียเกี่ยวข้องกับคดี^๔

คำว่า “มีผลประโยชน์ได้เสียเกี่ยวข้องกับคดี” หมายถึง ผู้พิพากษานั้นเป็นผู้มีส่วนได้เสียโดยตรงหรือโดยใกล้ชิดในคดีนั้น ซึ่งถ้าคู่ความฝ่ายใดแพ้หรือชนะคดีแล้วจะกระทบกระเทือนถึงผลประโยชน์ของผู้พิพากษาด้วย เช่น ผู้พิพากษานั้นเป็นผู้ถือหุ้นอยู่ในหุ้นส่วนหรือบริษัทซึ่งเป็นคู่ความ หากหุ้นส่วนหรือบริษัทนั้นแพ้คดี ก็ย่อมกระทบถึงส่วนได้เสียหรือผลประโยชน์ของผู้พิพากษาโดยตรง^๕ เป็นต้น

(๒) การมีความสัมพันธ์ส่วนตัวกับคู่ความ^๖ ได้แก่

(๒.๑) กรณีเป็นญาติเกี่ยวข้องกับคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง กล่าวคือ เป็นบุพการีหรือผู้สืบสันดานไม่ว่าชั้นใด ๆ เช่น ปู่ ย่า ตา ยาย ทวด ลูก หลาน เหลน ลื้อ เป็นต้น หรือเป็นพี่น้องไม่ว่าจะร่วมบิดามารดาเดียวกัน หรือเป็นพี่น้องร่วมบิดาหรือร่วมมารดาเดียวกันก็ได้ รวมทั้งลูกพี่ลูกน้อง

^๔ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๑๑ (๑).

^๕ มาโนช จรมาศ, คำสอนชั้นปริญญาตรี พุทธศักราช ๒๕๒๒ ว่าด้วยประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ภาค ๑ - ๒, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๑) น. ๑๖๕.

^๖ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๑๑ (๒).

คือ ลูกของลุง ป้า น้า อา ที่เป็นพี่น้องกับบิดาหรือมารดาของผู้พิพากษา นับได้เพียงสามชั้น หรือ เป็นญาติเกี่ยวพันทางแต่งงาน เช่น พ่อตาหรือแม่ยายของผู้พิพากษา นับได้เพียงสองชั้น

(๒.๒) กรณีเป็นผู้แทนโดยชอบธรรม หรือผู้แทน หรือได้เป็นทนายความของกลุ่มความ ฝายใดฝ่ายหนึ่งมาแล้ว^๗

คำว่า “ผู้แทนโดยชอบธรรม” ในกรณีนี้ หมายถึง ผู้แทนโดยชอบธรรม ตามความหมายแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๑ (๑๓) ซึ่งมีความหมายกว้างกว่า ผู้แทนโดยชอบธรรมตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ซึ่งนอกจากบิดามารดาของผู้เยาว์แล้ว ยังหมายความรวมถึงผู้อนุบาลและผู้พิทักษ์ด้วย ส่วนคำว่า “ผู้แทน” หมายความว่า การเป็นผู้แทน ของตัวความไม่ว่าในกรณีใด ๆ เช่น ผู้แทนนิติบุคคล หรือผู้แทนเฉพาะคดีซึ่งศาลมีคำสั่งแต่งตั้ง ให้ดำเนินกระบวนการพิจารณาแทนผู้ไร้ความสามารถตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๕๖ วรรคสี่ และรวมไปถึงผู้เข้าดำเนินคดีแทนคู่ความในศาลโดยการมอบอำนาจหรือในฐานะผู้จัดการมรดก ส่วนที่ว่าได้เป็นทนายความของกลุ่มความฝายใดฝ่ายหนึ่งมาแล้ว ไม่ได้หมายความเพียงเป็นทนายความ แก่ต่างว่าต่างให้เท่านั้น แม้เพียงเคยรับปรึกษาคดีเรื่องนั้นในฐานะทนายความ ก็อยู่ในฐานะที่จะ ถูกคัดค้านได้เช่นเดียวกัน ส่วนการเคยเป็นทนายความให้แก่คู่ความฝายใดในคดีอื่น ไม่น่าจะเข้า เหตุคัดค้านได้^๘

(๒.๓) กรณีมีคดีอีกเรื่องหนึ่งอยู่ในระหว่างพิจารณา ซึ่งผู้พิพากษานั้นเอง หรือภริยา หรือญาติทางสืบสายโลหิตตรงขึ้นไปหรือตรงลงมาของผู้พิพากษานั้นฝ่ายหนึ่ง พิพาทกับคู่ความ ฝายใดฝ่ายหนึ่ง หรือภริยา หรือญาติทางสืบสายโลหิตตรงขึ้นไปหรือตรงลงมาของกลุ่มความอีกฝ่ายนั้น อีกฝ่ายหนึ่ง^๙

เหตุคัดค้านในกรณีนี้ แม้ว่าจะไม่ใช่เป็นเรื่องความสัมพันธ์ส่วนตัวกับคู่ความ ในคดีที่ผู้พิพากษานั้นพิจารณาอยู่โดยตรงก็ตาม แต่ก็มีความสัมพันธ์ส่วนตัวในทางอ้อม ซึ่งเป็น เหตุจูงใจให้เกิดอคติได้ จึงอาจร้องคัดค้านได้เช่นเดียวกัน

(๒.๔) กรณีเป็นเจ้าของหนี้หรือลูกหนี้ หรือเป็นนายจ้างของกลุ่มความฝายใดฝ่ายหนึ่ง^{๑๐}
โดยความเป็นเจ้าหนี้หรือลูกหนี้ หรือเป็นนายจ้างนั้นจะต้องยังคงมีอยู่ ในขณะที่พิจารณาคดีนั้น หากว่าความเป็นหนี้หรือความเป็นนายจ้างระหว่างผู้พิพากษาและคู่ความ ฝายใดฝ่ายหนึ่งได้สิ้นสุดลงแล้วในระหว่างการพิจารณา ก็ไม่มีเหตุที่จะคัดค้านในกรณีนี้ได้อีก^{๑๑}

^๗ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๑๑ (๔).

^๘ มาโนช จรมาศ, อ้างแล้ว เชิงบรรณที่ ๕, น. ๑๖๗ - ๑๖๘.

^๙ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๑๑ (๖).

^{๑๐} ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๑๑ (๗).

^{๑๑} มาโนช จรมาศ, อ้างแล้ว เชิงบรรณที่ ๕, น. ๑๖๘ - ๑๖๙.

(๓) การมีความเกี่ยวข้องกับคดีนั้นมาก่อน

(๓.๑) กรณีเป็นผู้ที่ได้ถูกอ้างเป็นพยานโดยที่ได้อ้างเห็นเหตุการณ์ หรือโดยเป็นผู้เชี่ยวชาญมีความรู้เป็นพิเศษเกี่ยวข้องกับคดีนั้น^{๑๒}

การกำหนดเหตุคัดค้านในกรณีนี้ เนื่องจากการทำหน้าที่เป็นพยานในศาล อาจเป็นเหตุให้ผู้พิพากษานั้นมีอุปาทานไปในทางใดทางหนึ่งจนขาดความเที่ยงธรรมได้

(๓.๒) กรณีเป็นผู้พิพากษานั่งพิจารณาคดีเดียวกันนั้นในศาลอื่นมาแล้ว หรือเป็นอนุญาโตตุลาการมาแล้ว^{๑๓}

เหตุคัดค้านกรณีนี้จำกัดเฉพาะกรณีที่เป็นผู้พิพากษาที่นั่งพิจารณาคดีเดียวกันนั้นในศาลอื่นมาแล้ว มิใช่เป็นเพียงเรื่องเดียวกัน เช่น เป็นผู้พิพากษาพิจารณาคดีในศาลชั้นต้นมาแล้ว ต่อมาได้เลื่อนเป็นผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ จึงต้องห้ามพิจารณาคดีเดียวกันอีก แต่ถ้าเป็นผู้พิพากษาศาลอาญานั่งพิจารณาคดีอาญาแล้วต่อมาย้ายมาอยู่ศาลแพ่งและต้องพิจารณาคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญาเรื่องก่อน ก็ย่อมไม่เข้าเหตุคัดค้านกรณีนี้ แม้จะเป็นเรื่องเดียวกันแต่เป็นคนละคดี^{๑๔} หรือว่าเป็นคดีที่เกี่ยวข้องกันแต่ไม่ใช่คดีเดียวกันก็จะยกมาเป็นเหตุคัดค้านในกรณีนี้ได้เช่นเดียวกัน^{๑๕}

(๔) การที่ศาลนั้นมีผู้พิพากษาแต่เพียงคนเดียว^{๑๖}

กรณีศาลใดมีผู้พิพากษาแต่เพียงคนเดียว นอกจากผู้พิพากษานั้นอาจถูกคัดค้านด้วยเหตุใดเหตุหนึ่งดังที่กล่าวมาแล้วทั้งหมดในข้อ ๒.๑ (๑) - (๔) ข้างต้นแล้ว ผู้พิพากษานั้นยังอาจถูกคัดค้านด้วยเหตุประการอื่นได้ด้วย หากว่าเหตุนั้นมีสภาพร้ายแรง ซึ่งอาจทำให้การพิจารณาหรือพิพากษาคดีเสียความยุติธรรมไป

๒.๒ ขั้นตอนในการคัดค้านผู้พิพากษา^{๑๗}

(๑) วิธีการยื่นคำคัดค้านผู้พิพากษา และการถอนตัวของผู้พิพากษา

กรณีมีเหตุที่จะคัดค้านผู้พิพากษาอย่างใดอย่างหนึ่งดังที่กล่าวมาข้างต้น หากคู่ความฝ่ายใดประสงค์จะคัดค้านผู้พิพากษา กฎหมายได้กำหนดให้คู่ความมีสิทธิคัดค้านผู้พิพากษานั้นได้ โดยต้องทำเป็นคำร้องยื่นต่อศาล หรือกรณีหากผู้พิพากษานั้นเองจะยื่นคำบอกกล่าวต่อศาลแสดงเหตุที่ตนอาจถูกคัดค้าน แล้วขอถอนตัวออกจากกรณีนั่งพิจารณาคดีนั้นก็ได้

^{๑๒} ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๑๑ (๓).

^{๑๓} ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๑๑ (๕).

^{๑๔} มาโนช จรมาศ, อ้างแล้ว เชียงธรรมที่ ๕, น. ๑๖๘.

^{๑๕} คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๔๓/๒๕๓๘.

^{๑๖} ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๑๒.

^{๑๗} ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๑๓ และมาตรา ๑๔.

(๒) ระยะเวลาในการยื่นคัดค้านผู้พิพากษา

กฎหมายได้กำหนดให้คู่ความอาจยื่นคำร้องคัดค้านผู้พิพากษาได้ก่อนวันสืบพยาน แต่ถ้าได้ทราบเหตุที่ฟังคัดค้านได้ในระหว่างการพิจารณา ก็ให้ยื่นคำร้องคัดค้านไม่ช้ากว่าวันนัดสืบพยาน ครั้งต่อไปแต่ต้องก่อนเริ่มสืบพยานเช่นว่านั้น

(๓) การพิจารณาคำร้องคัดค้าน

เมื่อศาลได้รับคำร้องคัดค้านแล้ว ศาลจะต้องพิจารณาว่าเหตุที่คู่ความยกขึ้นคัดค้านนั้นเป็นเหตุที่จะคัดค้านได้ตามกฎหมายหรือไม่ ถ้าไม่มีเหตุที่จะคัดค้านได้ตามที่กฎหมายกำหนดแล้ว ศาลก็ต้องยกคำร้องเสีย แต่หากคำร้องคัดค้านมีเหตุตามที่กฎหมายกำหนดและผู้พิพากษาที่ถูกคัดค้านไม่ยอมถอนตัว ศาลก็ต้องฟังคำแถลงและพยานหลักฐานที่คู่ความนำมาเสนอต่อศาล แล้วออกคำสั่งยอมรับหรือยกเสียซึ่งคำคัดค้านนั้น คำสั่งเช่นว่านี้ให้เป็นที่สิ้นสุด

๓. หลักเกณฑ์ในการคัดค้านผู้พิพากษาหรือตุลาการตามกฎหมายอื่น

ลำดับ	รายชื่อกฎหมาย	เนื้อหาของกฎหมาย
๑.	ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา	<p>มาตรา ๑๕ วิธีพิจารณาข้อใดซึ่งประมวลกฎหมายนี้มีได้บัญญัติไว้โดยเฉพาะ ให้นำบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับเท่าที่พอจะใช้บังคับได้</p> <p>มาตรา ๒๗ ผู้พิพากษาในศาลใดซึ่งชำระคดีอาญา จะถูกตั้งรังเกียจตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งซึ่งบัญญัติไว้ในเรื่องนั้นก็ได้</p>
๒.	พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. ๒๕๔๒	<p>มาตรา ๑๔ ผู้พิพากษาในองค์คณะผู้พิพากษายอมพ้นหน้าที่ในคดีเมื่อ</p> <p>(๑) พ้นจากการเป็นข้าราชการตุลาการ</p> <p>(๒) ได้รับพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ไปดำรงตำแหน่งที่ศาลอื่น</p> <p>(๓) ถอนตัวเนื่องจากการคัดค้านผู้พิพากษา และองค์คณะผู้พิพากษามีคำสั่งยอมรับตามคำคัดค้านในมาตรา ๑๖</p> <p>ในกรณีที่มีเหตุตามวรรคหนึ่ง ให้ดำเนินการเลือกผู้พิพากษาแทนที่ตามวิธีการในมาตรา ๑๓</p> <p>มาตรา ๑๖ หากคู่ความฝ่ายใดประสงค์จะคัดค้านผู้พิพากษาคคนใดที่ได้รับเลือกเป็นผู้พิพากษาในองค์คณะผู้พิพากษา เนื่องจากมีเหตุอันจะคัดค้านผู้พิพากษาได้ ให้ยื่นคำร้องต่อศาลก่อนเริ่มการไต่สวนพยานหลักฐานในการนี้ ให้องค์คณะผู้พิพากษาไต่สวนตามที่เห็นสมควรแล้วมีคำสั่งยอมรับหรือยกคำคัดค้าน คำสั่งนี้ให้เป็นที่สิ้นสุด และให้นำบทบัญญัติว่าด้วยการคัดค้านผู้พิพากษามาใช้บังคับโดยอนุโลม การคัดค้านผู้พิพากษาจะกระทำมิได้ หากได้เริ่มการไต่สวนพยานหลักฐานไปแล้วเว้นแต่ผู้คัดค้านจะสามารถแสดงต่อศาลได้ว่ามีเหตุสมควรทำให้ไม่สามารถคัดค้านได้ก่อนนั้น</p>

ลำดับ	รายชื่อกฎหมาย	เนื้อหาของกฎหมาย
๓.	ข้อกำหนดเกี่ยวกับการดำเนินคดีของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. ๒๕๔๓	ข้อ ๔ เมื่อที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาเลือกองค์คณะผู้พิพากษาตามมาตรา ๑๓ แห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. ๒๕๔๒ แล้ว ให้ประธานศาลฎีกาประกาศรายชื่อองค์คณะผู้พิพากษาไว้ที่ศาลฎีกาภายในกำหนด ๕ วัน นับแต่วันประชุมใหญ่ เพื่อให้คู่ความทราบและมีโอกาสคัดค้านผู้พิพากษาคคนใดที่ได้รับเลือกเป็นผู้พิพากษาในองค์คณะผู้พิพากษาคดีนั้น
๔.	ข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาและการทำคำวินิจฉัย พ.ศ. ๒๕๕๐	ข้อ ๑๐ ตุลาการอาจถูกคัดค้านได้ในเหตุอย่างใดอย่างหนึ่ง ดังต่อไปนี้ (๑) มีส่วนได้เสียเกี่ยวข้องกับคำร้องที่ขอให้วินิจฉัย (๒) เป็นหรือเคยเป็นสามีหรือภริยา หรือญาติของคู่กรณีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง คือ เป็นบุพการีหรือผู้สืบสันดานไม่ว่าชั้นใด ๆ หรือเป็นพี่น้องหรือลูกพี่ลูกน้อง นับได้เพียงสามชั้น หรือเป็นญาติทางการสมรสนับได้เพียงสองชั้น (๓) เคยถูกอ้างเป็นพยาน โดยที่ได้รู้เห็นเหตุการณ์ เว้นแต่เคยมีส่วนร่วมในวิธีพิจารณาตามกระบวนการทางนิติบัญญัติ หรือเคยแสดงความเห็นในฐานะเป็นผู้เชี่ยวชาญมีความรู้เป็นพิเศษในปัญหาข้อกฎหมายเกี่ยวข้องกับคำร้องนั้น (๔) เป็นผู้แทนโดยชอบธรรมของคู่กรณีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมาก่อน (๕) เป็นกรรมการกฤษฎีกาหรืออนุญาโตตุลาการซึ่งพิจารณาคำร้องในเรื่องเดียวกันนั้นมาก่อน (๖) มีคดีอยู่ในระหว่างการพิจารณาที่ตุลาการนั้นเอง สามี ภริยา หรือญาติสืบสายโลหิตตรงขึ้นไปหรือลงมาของตุลาการนั้นฝ่ายหนึ่ง พิพาทกับคู่กรณี สามี ภริยา หรือญาติสืบสายโลหิตตรงขึ้นไปหรือลงมาของคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่ง ข้อ ๑๑ เมื่อมีเหตุที่จะคัดค้านอย่างใดอย่างหนึ่งตามข้อ ๑๐ เกิดขึ้นแก่ตุลาการคนใด ตุลาการนั้นเองจะแถลงต่อศาลแสดงเหตุที่ตนอาจถูกคัดค้านแล้วขอถอนตัวออกจากการพิจารณาคดีนั้นก็ได้ ข้อ ๑๒ เมื่อมีเหตุที่ตุลาการอาจถูกคัดค้านได้ตามข้อ ๑๐ คู่กรณีหรือผู้เกี่ยวข้องอาจยกข้อคัดค้านขึ้นอ้างโดยทำเป็นคำร้องคัดค้านยื่นต่อศาลได้ไม่ว่าในเวลาใด ๆ ก่อนมีคำวินิจฉัยหรือคำสั่งชี้ขาด เมื่อมีการยื่นคำร้องคัดค้านตามวรรคหนึ่ง ให้ตุลาการซึ่งถูกคัดค้านงดการปฏิบัติหน้าที่ไว้จนกว่าศาลจะได้มีการชี้ขาดในเรื่องที่คัดค้านนั้น การกระทำใดๆ ของตุลาการซึ่งถูกคัดค้านที่ได้ดำเนินไปก่อนมีเหตุที่อาจถูกคัดค้านนั้นย่อมสมบูรณ์ไม่เสียไปเพราะเหตุที่ศาลมีคำสั่งยอมรับคำร้องคัดค้าน เว้นแต่ศาลจะกำหนดเป็นอย่างอื่น

ลำดับ	รายชื่อกฎหมาย	เนื้อหาของกฎหมาย
		<p>ข้อ ๑๓ เมื่อมีการยื่นคำร้องคัดค้านตุลาการคนใด และตุลาการซึ่งถูกคัดค้านไม่ขอถอนตัวออกจากการพิจารณาคดีนั้น ให้ศาลพิจารณาคำร้องคัดค้านและบันทึกคำชี้แจงของตุลาการซึ่งถูกคัดค้านโดยอาจฟังคำแถลงของคู่กรณีและตุลาการซึ่งถูกคัดค้าน รวมทั้งพยานหลักฐานอื่นตามที่เห็นสมควรแล้ว ออกคำสั่งยอมรับหรือยกเสียซึ่งคำร้องคัดค้านนั้น คำสั่งดังกล่าวให้เป็นที่สุด</p> <p>เมื่อศาลต้องพิจารณาตามวรรคหนึ่ง ตุลาการซึ่งถูกคัดค้านจะร่วมพิจารณาหรือออกเสียงลงคะแนนชี้ขาดคำร้องคัดค้านมิได้</p> <p>การชี้ขาดคำร้องคัดค้านตามวรรคหนึ่งให้ถือตามคะแนนเสียงข้างมาก ถ้าคะแนนเสียงเท่ากันให้ถือตามคำร้องคัดค้าน</p> <p>ข้อ ๑๔ ตุลาการจะขอถอนตัวจากการพิจารณาคดีหรือการทำคำวินิจฉัยหรือคำสั่งคดีใดมิได้เว้นแต่มีเหตุที่อาจถูกคัดค้านตามข้อ ๑๐ เหตุสุดวิสัยเหตุจำเป็นอื่นอันมิอาจก้าวล่วงได้ หรือเหตุอื่นตามที่ศาลเห็นสมควร</p>
๕.	พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแรงงานและวิธีพิจารณาคดีแรงงาน พ.ศ. ๒๕๒๒	มาตรา ๑๙ ให้นำบทบัญญัติว่าด้วยการคัดค้านผู้พิพากษาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับแก่การคัดค้านผู้พิพากษาสมทบโดยอนุโลม
๖.	พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศและวิธีพิจารณาคดีทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ พ.ศ. ๒๕๓๙	มาตรา ๒๓ ให้นำบทบัญญัติว่าด้วยการคัดค้านผู้พิพากษาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับแก่การคัดค้านผู้พิพากษาสมทบโดยอนุโลม
๗.	พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลล้มละลายและวิธีพิจารณาคดีล้มละลาย พ.ศ. ๒๕๔๒	มาตรา ๑๔ นอกจากที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัตินี้ กระบวนพิจารณาในศาลล้มละลายให้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยล้มละลายและข้อกำหนดตามมาตรา ๑๙ ในกรณีที่ไม่มีบทบัญญัติและข้อกำหนดดังกล่าว ให้นำบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งหรือประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา หรือกฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งศาลแขวงและวิธีพิจารณาความอาญาในศาลแขวงแล้วแต่กรณี มาใช้บังคับโดยอนุโลม

ลำดับ	รายชื่อกฎหมาย	เนื้อหาของกฎหมาย
๘.	พระราชบัญญัติ จัดตั้งศาลปกครอง และวิธีพิจารณาคดี ปกครอง พ.ศ. ๒๕๔๒	มาตรา ๖๓ ตุลาการศาลปกครองในองค์คณะพิจารณาพิพากษาหรือผู้แถลงคดีปกครองอาจถูกคัดค้านได้ตามเหตุแห่งการคัดค้านผู้พิพากษาที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง รวมทั้งเหตุอื่นใดอันมีสภาพร้ายแรงซึ่งอาจทำให้การพิจารณาพิพากษาคดีเสียความยุติธรรม การขอถอนตัวจากคดี การยื่นคำคัดค้าน การพิจารณาคำคัดค้าน การสั่งให้ผู้ถูกคัดค้านงดการปฏิบัติหน้าที่ และการสั่งให้ผู้อื่นเข้าปฏิบัติหน้าที่แทนให้เป็นไปตามที่กำหนดในระเบียบของที่ประชุมใหญ่ตุลาการในศาลปกครองสูงสุด การสั่งให้ตุลาการศาลปกครองผู้ถูกคัดค้านงดการพิจารณาย่อมไม่กระทบกระเทือนถึงการกระทำใด ๆ ของตุลาการศาลปกครองผู้ถูกคัดค้านที่ได้กระทำไปแล้ว

๔. บทสรุป

จากที่ได้กล่าวมาทั้งหมดเมื่อพิจารณาบทบัญญัติของกฎหมายที่เกี่ยวกับการคัดค้านผู้พิพากษาหรือตุลาการในการพิจารณาพิพากษาคดีแล้วจะเห็นได้ว่า บทบัญญัติที่ถือว่าเป็นกฎหมายหลัก คือ “ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๑๑ ถึงมาตรา ๑๔” นอกจากนี้ยังได้มีการบัญญัติถึงหลักการดังกล่าวไว้ในกฎหมายอื่น ๆ ซึ่งโดยส่วนใหญ่แล้วมักจะกำหนดให้นำบทบัญญัติว่าด้วยการคัดค้านผู้พิพากษาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับโดยอนุโลม เช่น ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๒๗ พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแรงงานและวิธีพิจารณาคดีแรงงาน พ.ศ. ๒๕๒๒ มาตรา ๑๙ พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศและวิธีพิจารณาคดีทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ พ.ศ. ๒๕๓๙ มาตรา ๒๓ พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลล้มละลายและวิธีพิจารณาคดีล้มละลาย พ.ศ. ๒๕๔๒ มาตรา ๑๔ เป็นต้น หรือกฎหมายบางฉบับได้กำหนดหลักการในเรื่องดังกล่าวไว้โดยมีบทบัญญัติของกฎหมายที่คล้ายกันกับที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง เช่น พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. ๒๕๔๒ มาตรา ๑๔ และมาตรา ๑๖ ข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาและการทำคำวินิจฉัย พ.ศ. ๒๕๕๐ ข้อ ๑๐ ถึงข้อ ๑๔ และพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. ๒๕๔๒ มาตรา ๖๓ เป็นต้น

แต่เมื่อพิจารณาถึงหลักเกณฑ์ในการรักษาความเป็นกลางของศาลอื่นที่มีได้นำหลักเกณฑ์ในเรื่องการคัดค้านผู้พิพากษาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งไปใช้ทั้งหมดแล้ว จะเห็นได้ว่ามีหลักเกณฑ์ในการรักษาความเป็นกลางที่ค่อนข้างรัดกุมและมีการประกาศรายชื่อของผู้พิพากษาเพื่อให้คู่ความได้ทราบและมีโอกาสในการคัดค้านด้วย อาทิ ข้อกำหนดเกี่ยวกับการดำเนินคดีของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. ๒๕๔๓ ส่วนที่ ๒ ข้อ ๔ ที่กำหนดให้มีการประกาศรายชื่อของผู้พิพากษาไว้ที่ศาลฎีกามีกำหนด ๕ วัน เพื่อให้คู่ความทราบและมีโอกาสคัดค้าน หรือข้อกำหนดของศาลรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาและการทำวินิจฉัย พ.ศ. ๒๕๕๐ ข้อ ๑๒ ได้กำหนดให้สามารถยื่นคำร้องคัดค้านต่อศาลได้ไม่ว่าในเวลาใด ๆ ก่อนมีคำวินิจฉัยหรือคำสั่งชี้ขาด ซึ่งจะแตกต่างจากระยะเวลาในการยื่นคำร้องคัดค้านตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๑๓ (๒) ที่กำหนดระยะเวลาคัดค้านไว้ค่อนข้างจำกัด คือ ก่อนวันสืบพยาน หรือหากไม่มีการสืบพยานก็ต้องยื่นก่อนวันที่ศาลพิพากษา **๑**

